

Déry Tibor

REGÉNYTÖREDÉK

...Tamás ezt valóban nem tudta. Elképzelnie is nehezebbre esett. – Valami baja van, Elzike? – kérdezte a férfiak durva közvetlenségével. – Nem lehetnék a segítségére?

– Semmi bajom – mondta a lány. A Duna-parti sötétségben nem látszottak arcának bizonyára fenségesen háborgó vonásai, de tisztán ki lehetett venni fejtartásának tragikus esetségét. – Semmi bajom. De az anya az egyetlen igaz barátja az embernek, senki mástól nem kaphat önzetlen tanácsot. Főképp az egyedülálló nő.

– Elzike, de hát itt vagyok én! – kiáltotta bele Tamás az éjszakába.

– Ugyan! – mondta a lány.

– Nincs hozzám bizalommal?

Elza egy ideig hallgatott. – Miért kérnék én épp magától tanácsot? Miféle jogcímen? Ma nekem udvarol, holnap egy másik lánynak.

– Én magát jegyesemnek tekintem, Elza – mondta a fiatalember ünnepélyesen. – Csak magán múlik, hogy elfogadja-e egy életre szóló szerelmemet és barátságomat.

– Tényleg? – mondta a lány. – Hát ha majd méltónak mutatkozik rá.

Az est további folyamán abban állapodtak meg, hogy amíg Elza nem közli apjával eljegyzésüket, amit családi okokból még egy időre el akart halasztani, addig Tamás sem szól róla szüleinek. A fiatalember mindössze arra kért engedélyt, hogy egy öreg barátját, Kiss János egyetemi tanárt beavathassa titkába. Elza megkérdezte, hogy a professzor ismeri-e szüleit, s az igenlő válasza homlokát ráncolta. – Kinek a barátja volt eredetileg, apjád vagy anyjád? – kérdezte. – Úgy tudom, mindkettőjüké egyidejűleg. – Értem – mondta a lány. – Tán udvarolt is az édesanyjának?

Kettejük viszonyában ez volt az első kínos pillanat Tamás számára, az első vetkőzés, az eljövendő házastársi bizalmasságnak egyik előlegezett szemérmetlenkedése. De nem lehetett kitérnie, ha nem akart már az első pillanatban egy túhegynyi csalfaságot ojtani tiszta frigyükbe. – Úgy tudom, lánykorában udvarolt neki – mondta fülig pírulva. – Miért kérdi, Elzike? Illetve miért tételezi fel, hogy udvarolt?

– Az ilyesmi elő szokott fordulni – mondta Elza rejtélyesen. Sötét volt a rakparton, s az istenek derűjének sem lévén autonóm fénye, a lány arckifejezése megfjejtetlen maradt.

Aznap este Tompáné még vacsora előtt bement urához ennek dolgozószobájába. – Képzeld meglepetésemet! – mondta neki izgatottan. – Ma délután megláttam Tamást egy női ruhába öltözött dragonyossal.

Az orvos felvetette fejét. – Mit beszélsz?

– A budai Duna-parton sétáltak – folytatta az anya. – Én a 9-es villamoson jöttem Olgáéktól, épp az orrom előtt meneteltek, csak úgy rengett alattuk a föld. Még azt is láttam, hogy befordulnak a lépcsőre, mely levisz a rakpartra. Legalább akkora, mint Tamás, vállban talán még szélesebb is, csipőben pedig...

– Kiről beszélsz? – kiáltotta az orvos türelmetlenül.

– Beh nehéz fejed van! – mondta az asszony bosszúsán. – Egy nőről beszélek, akit Tamás kísérget, s el akar venni feleségül.

Az orvos nevetett. – Azt meg honnét tudod? Már megmondta neked?

– Dehogyan mondta meg, még nem is láttam azóta – kiáltotta az anya, apró öklével az asztalra ütve, hogy végre csendet teremtsen maga körül. Nem kell azt neki külön megmondania, ismerem a fajtáját. Ti mind folyton feleségül akarjátok venni az embert, egy értelmes szót nem lehet veletek másról beszélni, mert mindennek csak az a kezdete és vége, hogy megkéritek az ember kezét...

– S van, aki megkapja – mondta az orvos mosolyogva.

Az asszony kipirult, nagy, fekete szeme csillogott haragjában. – Márpedig nekem ez a dragonyos nem kell. Ezt én nem fogom szeretni.

– Hát előre tudod?

– Tudom hát!

Az öreg orvos a füle tövét vakargatta. – Az pedig baj – mondta. – Csodálatos az az ösztönös, sebészorvosi biztonság, amellyel a nők behatolnak a jövő titkaiba. Este, sötét utcán, robogó villamosról megpillantasz egy ismeretlen hölgyet a fiad mellett, s máris tudod, hogy fiad megkérte ennek a hölgynek a kezét, ez beleegyezését adta, össze fognak kelni, s te nem fogod szeretni a menyedet. Az angol Society for psychical research figyelmébe fogom ajánlani látnoki képességeidet.

– Mindig nehézkes voltál – mondta az asszony. – Mint általában a férfiak. Csodálatos bölcs elméleteket faragtok, de ha történetesen gyakorlati megvalósulásukkal találkoztok az életben, akkor nem ismeritek fel őket. Évek óta hallom, hogy Tamás egyszer egy jóvátehetetlen, végzetes ostobaságot fog elkövetni...

Az orvos ősz szakállát gereblyézte. – S ez volna az?

– Épp ez. S most jut eszembe – kiáltotta az anya a homlokára ütve –, hogy valami két hónappal ezelőtt egy este egy csokor őszirózsát találtam a szobámban, utálom az őszirózsát, s mellette egy cédulát, melyen a mamlasz közli velem, hogy nagyon boldog. Nyilván akkor csókolódzott először a dragonyossal. Én meg ostoba fejemmel elereszttem a vészjelt a fülem mellett...

– Ne emészd magad, édes! – mondta az orvos, s nagyon gyöngéden és szerelmesen kezét csókolta az asszonynak. – Hátha vaklárma az egész? Oly kevés valószínűsége van annak...

– Hallgass! – mondta az anya. – Tudom, hogy mit beszélek. Nem ilyen nő kell Tamásnak.

– Hát milyen?

– Karcsú, arányos termetű, kicsi legyen, akit babusgatni lehet – mondta az asszony némi megfontolás után. – Gyors mozgású legyen, élénk szellemű, nevetős. Lehet szeszélyes is, de módjával. Az ilyen nagy testű nők hidegek, számítóak, és szeszélyeik csak olyankor vannak, amikor az hasznot ígér. Legyen humora! Legyen egy kissé bolondos is, hogy a férje el ne unja magát mellette, legyen elnéző, amikor az urát veszi elő a bolondóra, tudjon jószívvel megbocsátani, mert ő maga is botlik. Gyöngédség és tapintat legyen benne, mert anélkül két ember nem tud egymással meglenni egy lakásban. Szeresse az urát!

– Szóval olyan legyen, amilyen te vagy – mondta az orvos kisvártatva.

– Az... az – mondta az asszony. – Pont olyan! Te pedig ne neved, te szemüveges sátán – tette hozzá, bosszúsan fintorogva apró, finom orrával –, mert soha többé nem teszem be a lábamat ebbe a szobába.

Harmadnapra volt esedékes a csütörtöki háziбарáti vacsora. Kiss János professzor már hetek óta betegeskedett, aznap sem érezte jól magát, s lemondta a vacsorát. Pollák dr. pedig engedélyt kért arra, hogy este helyett ebéd utáni feketére tehesse tiszteletét; az egymás hegyére-hátára kapaszkodó politikai események esténként a szerkesztőséghez kötötték. 1919 tavasza, úgy látszik, rajta akarta hagyni keze nyomát a nemzet sorsán, fontos külpolitikai tárgyalások folytak, több miniszteri tárca gazdát kívánt cserélni, a kommunisták egész vezérkarát letartóztatták, sőt úgy hírllett, hogy Károlyi Mihály, a köztársasági elnök, minthogy nem tud megegyezésre jutni az antanttal, a lemondás gondolatával foglalkozik. (Itt még néhány konkrét politikai részlet szükséges, melyeket nem tudok pusztán emlékezetből felidézni. Szerző.) Dr. Pollák elemében volt. Ideoda cikázó csíptetőjét, mint egy menekülő pillangót kergetve fel-alá száguldott az ebédülőben, s kurta kis lábainak, combjainak, rövid, vastag karjainak hadonászásával úgy megtöltötte a szobát, hogy még kopasz feje számára is alig maradt hely a levegőben. – Üljön le, Miska, mert már szédülök – mondta a háziasszony. – Jól van, megbocsátok. Elképzelni is szörnyű, hogy harminc évig ilyen körforgalmat bonyolított volna le körülöttem, ha véletlenül a maga nevét húzom ki a lutrin.

– Lehet, hogy akkor megnyugodott volna – mondta az orvos mosolyogva.

– Soha! – kiáltotta a vezércikkíró, vastag cimpájú pisze orráról lekapva a selyemzsinorra függesztett csíptetőt, s egy széles karmozdulattal a háziasszony felé röpítve. – Soha! Szenvedélyes természet vagyok, s érdeklődésemet a megszokás nem koptatja el. Én még síromban is meg fogom írni a magam mindennapi vezércikkét.

– Micsoda gusztustalan gondolat! – mondta a háziasszony, orrát fintorítva.

– Nem ülne már le, Miska?

– Egy feltétel alatt.

– Kitalálom – mondta az asszony. – Politikáról akar beszélni. S mentségére azt fogja felhozni, hogy a tilalom amúgy is csak estére szól.

Az újságíró megállt a házigazda előtt. – Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata. Az ember lázadozik minden tilalom ellenére, s csak arra vágyik, amit megtagadnak tőle... Mit szólsz *Az Est* tegnapi cikkéhez? Az egész város arról beszél.

Az *Az Est*, az ország legelterjedtebb napilapjának egyik riportere kinn járt a Gyűjtőfogházban, s ott meginterjúvolta Kun Bélát s a többi letartóztatott kommunista politikust, részletesen leírva azokat a testi sérüléseket, melyeket a rendőrök gumibotjai s kardjai ejtettek rajtuk. Kun Bélát kopaszra kellett nyírni, hogy a fejsebét kezelhessék. Dr. Pollák beszámolt a családnak arról a heves vitáról, melyet előző este folytattak a cikkről az Otthon írók és hírlapírók körében. Véleménye szerint a cikk alkalmas volt arra, hogy megbuktassa a kormányt. Az Otthonban azt tartották, hogy a rendőri brutalitások aprólékos leírása az amúgy is felizgatott tömegeket egyenesen a kommunisták karjaiba kergeti. Az *Az Est* híres riportere s a *Pesti Futár* című politikai és közgazdasági hetilap szerkesztője össze is szólalkozott e kérdésben, majdhogy öltre nem mentek. Botrányos jelenetek sorozata pergett le a helyiségben, a politikai szenvedélyek még a kártyatermeket is elárasztották, s érdeklődés híján már este kilenckor fel kellett függeszteni a bakkot.

– Miért volna érdeke az *Az Est* konszernnek – kérdezte az orvos –, hogy rokonszenvet ébresszen a kommunisták iránt?

Dr. Pollák felállt. – Mi több, hogy...

– Üljön le, Miska – mondta a háziasszony.

Dr. Pollák leült. – Mi több, hogy hatalomra segítse őket. Ezt kérdem én is. Nem tételezhető fel a birkáról, hogy kooperálni akarjon a farkassal, mely ki fogja sajátítani.

Tamás jóízűen hahotázott. Miska bácsi birkának nevezi az ország egyik legnagyobb tőkés vállalkozását?

– Megengedem, a birka sántít – mondta dr. Pollák. – De az nem valószínű, hogy az esze a lábába szállt volna. Az a birka valamit tud.

– Éspedig? – kérdezte az orvos.

– A halálraitéltnek sem mindegy – mondta a vezércikkíró, s hüvelyk- s mutatóujja közé fogva csíptetőjét, azt egy meredek karmozdulattal ég felé röpítette, s ugyanakkor rövidlátó, vaksi szemeit az orvos arca elé tolta –, a halálraitéltnek sem mindegy, vessző, hogy a hóhér ellensége-e vagy jóakarója, pont. Ha Miklós Andor, a konzern főrészenyese és vezérigazgatója tudja, hogy a kommunisták holnap hatalomra kerülnek, akkor ez a riport holnapután megérhet egymillió svájci frankot, amelyet kisibolhat az országból, pont.

– Ezt nem hiszem el rólok – kiáltotta Tamás.

Dr. Pollák elnéző, gyengéd mosollyal pillantott a diákra. – A kommunisták feltehetően reálpolitikusok – mondta. – Bizonyosság rá, hogy Oroszországban már vagy másfél éve vannak uralmon. Politikájuk módszereinek megválogatásában bizonyos mértékig kötve vannak az ellenfél módszereihez. Eszméik védelmében nem állhatnak ki meztelenül a porondra. Pucérra majd csak akkor vetkőzhetnek, ha már újra megteremtették a paradicsomot.

– Úgy látom, Miska – mondta a háziasszony mosolyogva –, rokonszenvezik velük.

– Nem tagadom. Ha kormányra kerülnek, támogatni fogom őket – mondta az újságíró harsányan nevetve.

– S addig?

– Kedves Magda – mondta dr. Pollák –, tudja, ugye, mi az útjelző tábla tragédiája? Mutatja az utat, de maga nem léphet rá.

– Szóval azt hiszed – mondta az orvos –, hogy nagy változásokra lehetünk elkészülve?

Dr. Pollák rózsaszín, pufók orcái hirtelen kipirultak az orákulumi tűztől. – Lehet, hogy az *Az Est* cikke a legközelebbi húsz évre eldöntötte Magyarország sorsát – mondta ünnepélyesen.

– Nyugtalanít, hogy csak a legközelebbi húsz évre – kiáltotta a háziasszony vidám, fiatal hangján. – Nem szeretem a folytonos ugribugri változásokat. Beszélje rá a kommunistákat, hogy legalább néhány évszázadig maradjanak uralmon. Vegyenek példát a Habsburgokról!

– Miska bácsi – kérdezte Tamás –, van valamilyen megbízható híre, tehát olyan, melyet nem az Otthonban szerzett?

– A hír természetéhez hozzátartozik, hogy megbízhatatlan – mondta az újságíró. – Ez semmit sem von le értékéből, mert a híreknek az a tulajdonságuk, hogy utólag is megteremthetik azt a tényállást, amelyről szólnak, csakúgy, mint ahogy egy új árucikk megteremti magának a szükségletet. Megbízhatatlan hírek nélkül nem volna történelem.

– Milyen szép volna – mondta a háziasszony, s nagy, fekete, üde szemében hosszan megfürdette az öreg újságíró gyér hajú, fénylő koponyáját. – Milyen szép volna történelem nélkül élni! Én a kommunisták helyében azzal kezdeném, hogy felakasztatnék minden újságírót.

– Rosszul tenné, Magda – mondta dr. Pollák –, mert megfosztaná magát a modern hadviselés legveszélyesebb fegyverétől, a mérges gázoktól.

Olyan enyhe volt az idő, hogy ki lehetett nyitni az ablakot. Még a Nagymező utca légrétegeiben is érezni lehetett a messzi budai hegyek egy-egy szemérmesen mámoros sóhaját, mellyel a tavaszi nap heves ifjúi udvarlására válaszoltak. Egy leheletnyi ibolyaillat is érzett a levegőben. – Ha a kommunisták tényleg reálpolitikusok – mondta az orvos –, akkor most nem vállalkozhatnak arra, hogy átvegyék a hatalmat. Oroszországban más a helyzet, olyan messze van, s akkora a kiterjedése, hogy ott egy idegen katonai intervenció eleve bukásra van ítélve. De bennünket itt, Európa közepén egy szempillantás alatt megfojthatnak.

– Édesapám – kiáltotta Tamás –, a történelem menetét nem lehet előre kiszámítani, nem engedelmeskedik semmilyen logikának. Gondoljon a francia forradalomra! Ki merete volna megjövedölni, hogy egy ország, melyben a legvéresebb polgárháború dúl, éhínség pusztít, mely el van vágva minden nyersanyagforrástól, pénze elérteketlenedett, fegyverei kifogytak, sorban legyőzi a világ akkor leghatalmasabb népeit, Ausztriát, Oroszországot, Angliát? A háborúk nem mérhetők le tudományos módszerekkel.

– Nicsak! – mondta az orvos csodálkozva. – Pártolod a kommunistákat?

Tamás nevetett. – Eszemben sincs. A helyzetet vizsgálom.

– Akkor ne feledkezz el róla – mondta az apa –, hogy a Szent Szövetség végül csak legyőzte Franciaországot. Ami egyébként engem illet – folytatta felesége felé forgatva szemüvege villogását –, én őszintén megvallom nektek, már nem szeretnék egy más társadalmi rendszerben élni. Ízig-vérig polgár vagyok, ennek a lelkiállapotnak minden hibájával s talán néhány érdemével együtt, öreg is vagyok már, a lábam is el van törve, én már nem szívesen sántikálnék át egy új világnézetbe. Lehet, hogy a kommunistáknak, szocialistáknak igazuk van, nem vizsgálom...

– De miért nem vizsgálod, amice? – kérdezte a vezércikkiró.

– Épp mert már öreg vagyok – mondta az orvos mosolyogva. – Az én koromban az ember már nem kíváncsi, legföljebb a szakmájában pásztoskodik még egy kicsit, abban, amihez valamennyire ért. Én azt gondolom, kedves fiatal barátom – tette hozzá szakállát gereblyézve s a tenyere mögött mosolyogva –, azt gondolom, hogy a forradalmi újítások közvetlen kiszámítható következményei lehetnek hasznosak, üdvösek, de közvetett következményeik kiszámíthatatlanok és gyakran végzetesek. Tamás az imént a francia forradalmat említette. Nem rossz példa arra, hogy a régi szokások megszüntetése megbuktatja magukat az újító kormányokat is, mert a régi továbbél a népben, s az emberi természetet nem oly könnyű megváltoztatni, mint a törvényeket. Ha a múltat kidobjuk az ajtón, visszajön az ablakon.

– De édesapám, ha a törvények nem felelnek meg az emberi természetnek? – kérdezte Tamás.

Az öreg orvos egy ideig hallgatott. – Az emberek nagy többsége tökfilkó és naplopó – mondta fia szeme közé nézve –, s mindenféle társadalmi rendszerben zátonyra fog futni. Viseljük el türelemmel a törvény hibáit, mert kevesebbet nyerünk a változással, mint amennyit veszünk azzal, hogy az embereket a törvény iránti engedetlenségre szoktatjuk. Ha könnyelműen cserélgetjük törvényeinket, magának a törvénynek a lényegét gyöngítjük meg.

– Kedves Aristotelésem – mondta dr. Pollák –, ez a tétel igaz minden megállapodott, nyugodt korban. De amikor egy új, emelkedő osztály jelenik meg a színen, az fűtül

a törvény lényegére, s értelemre, jogra, természetre, emberi méltóságra s száz más ürtügyre hivatkozva a hatalomra fog törni.

Szerencsére Tamást annyira lefoglalták családalapítási gondjai, hogy a közügyeknek szóló, amúgy is lassú érdeklődése teljesen lemaradt az események mögött. A proletárdiktatúrának március 21-én történt kikiáltása ugyan felébresztette emberbaráti s hazafias kíváncsiságát, de nem térítette el attól a tételétől, hogy aki tudományos pályára készül, az ne üsse bele orrát a politikába. Tanulmányainak folytatásáról pillanatnyilag ugyan szó sem lehetett, de valamilyen kenyérkeresetről kellett gondoskodnia, hogy végre hivatalosan is eljegyezhesse Elzát, jövődő apósától megkérhesse kezét, bemutathassa szüleinek a lányt. A titkolódzás nem volt inyére, egész természete lázadozott ellene. Mint a prófétáknak, ki kellett mondania, amit az Úr a nyelvére adott, tehát mindent, ami az eszébe jutott. Mint egykor Jónásé, szókimondása nem rettent vissza a cethal gyomrától sem.

Nemsokára kiderült, hogy nemcsak önmaga, de alighanem szülei is rá lesznek utalva keresetére. A kormány zárolta a bankoknál lévő folyószámlákat, ami kevés készpénze apjának a bankban még maradt, az befagyott. Hadikölcsönei egy fillért sem értek, szegedi házát pedig – mely örökségképp maradt rá anyjától – a kormány köztulajdonba vette, házbérjövedelemre tehát már nem számíthatott. Az öreg, fél lábára sánta orvost meglehetősen megviselték az anyagi gondok. Nagyfokú érzelmesedése is volt – s ezt tudta magáról –, s érzékeny kedélye, mint a hullott gyümölcs, napról napra romlott. Feleségének minden tapintatára s vidámságára szükség volt, hogy valamiképp megtartsa benne a lelket. Ilyen körülmények között gondolni sem lehetett arra, hogy Tamás megházasodjék.

De ha már a házasságról nem is lehetett szó, legalább az eljegyzését kellett nyilvánosságra, azaz szüleinek s Elza családjának tudomására hoznia; férfiúi büszkeségével nem fért össze, hogy titkolódzva, azaz nyomorult hazugságban tengesse életét. Elza nem egyezett bele abba, hogy apjával beszéljen, amíg nincs valamilyen kenyér a kezében. A fiatalember nem kételkedett abban, hogy Kiss professzor segítségére tud lenni ebben a kérdésben, a múzeumok, egyetemek vagy állami tudományos intézmények környékén bizonyára találna számára egy szerényebb, politikamentes állást, melyet tisztességgel be tudna tölteni. A tanárnak olyan tudományos súlya s politikától szep-lőtlen neve volt, hogy a közoktatásügyi népbiztosság minden bizonnyal szívesen teljesítené bármilyen kérését. Elsősorban tehát a professzorral kell beszélnie. Tamás elhatározta, hogy a csütörtök esti vacsora után újból hazakíséri a tanárt, de ez lemondta a vacsorát. Még mielőtt másnap délután meglátogathatta volna lakásán, az utcán véletlenül összetalálkozott jövődőbeli apósával. Vasalatlan ruhában, szándékolt lomposzággal öltözve, rosszkedvűen ballagott az utcán, az orra még vörösebbnek, szeme még apróbbnak s ravaszabbnak tetszett, mint amilyennek Tamás megismerte. – Mit gondol, diák úr, meddig fog ez tartani? – kérdezte halkán, közel hajolva Tamás fü-léhez.

– Micsoda? – kérdezte ez, önkéntelenül visszahúzódva.

– Hát ez a... ez a proletárdiktatúra?

– Nem foglalkozom politikával – mondta Tamás.

Braun úr a fél szemével rákacsintott. – Nagyon helyes, hogy óvatosnak tetszik lenni, az ember sose tudhatja – mondta. – Nekem persze Elza elmondta, hogy a diák úr hogy vélekedik erről a dologról, hát teljes bizalommal lehet hozzám. Én azt mondom, nem tarthat soká, de ne is tartson. Az ipart s a kereskedelmet tönkreteszik, azt le lehet fo-

gadni nálam, mert kinek van ma pénze arra, hogy például ruhát csináltasson vagy cipőt vegyen? S tessék csak felgondolni, tanult úriemberek helyett most egyszerre az egész ország? – a csőcselék dirigáljon?

– Miféle csőcselék? – kérdezte Tamás.

– Hát azt tetszik hinni, hogy én ma fel merek venni egy rendes öltönyt? – kérdezte Braun úr. – Ma csak az van biztonságban, könyörgök, akinek ki van térdelve a nadrágja, vagy ami még bizalomgerjesztőbb, kilátszik az ülepe a gatyájából, az ilyenek fogják előírni a diák úrnak, hogy hol keresse meg azokat a régi csontokat, amelyekre a studiózáshoz szükség van? Tessék egészen nyugodtnak lenni, ez nem fog sokáig tartani, ezt az antant sem engedi.

Mindez félig sűgva közöltetett, szájtól fülig, a Vilmos császár út és Lipót körút sarkán, s az eszmecsereinek végül is csak a diák hirtelen, elszánt menekülése vetett véget. Az egész városban, mindenfelé ilyen dugdolódzó párokat lehetett megfigyelni, melyeknek testtartásából s arcvonásaiból messziről lerítt társalgásuk eszmei mondanivalója; az egész ország, mint egy láthatatlan tengely körül, egy kérdés körül forgott, hogy: meddig tart? A rendszer kevés meggyőződéses híve az örökkévalóság számára kezdett dolgozni, a többiek kérdezősködtek. Mindenki meg szeretne tudni a másik véleményét, s fülbe győnta a magáét. Egy tenger kétely mérkőzött egy szigetnyi reménnyel. Tamás, akit az emberek általában szerettek, s titoktartásában s becsületességében megbíztak, alig bírt elmenekülni nagyszámú, kérdőjelle görbült ismerőse elől; egy világban, melyben mindenkinek voltak hírei s véleménye, hihetetlennek tetszett, hogy valaki semmit sem tud s mégsem nyilatkozik.

A fiatalember kissé megütközött azon, hogy jövődöbeli apósa ismerte nem létező véleményét, de amíg Elzával nem tisztázza ennek az ismeretnek az eredetét, beírte azzal az örömmel, hogy a Braun családban már számon tartják személyét, s beszélnek róla. Történetesen tíz perccel azután, hogy elvált leendő apósától, a Szabadság téren szembetalálkozott imádottjával, aki hivatalos ügyben az osztrák–magyar bankban járt. – Én egy szót sem szoltam apámnak a maga véleményéről, amelyet egyébként nem ismerek – mondta Elza, aki ma is ugyanazzal a tapintatos, de szókimondó eleganciával öltözködött, mint a kommün kikiáltása előtt. – Apámnak vannak ilyen trükkjei, tudja? Ki akarta szedni magából, hogy mit gondol, hát úgy tett, mintha már tudná.

A fiatalember hallgatott. – Azt mondja, Elzike, hogy nem ismeri a véleményemet? – mondta egy idő múlva. – De hisz tudja, hogy nincs véleményem. Amihez nem értek, ahhoz nem szólok hozzá.

– Tényleg? – mondta a lány.

– Igen, Elzike – mondta Tamás.

– Imád? – kérdezte a lány.

– Igen – mondta Tamás hirtelen felragyogó arccal.

– Ezt mindig közölnie kell velem, ha úgy érzi – mondta a lány. – Sose felejtse el megmondani, tudja?

Egy kevés walhallai illat ott maradt még a Szabadság téri járdán azután is, hogy az istennő eltűnt az osztrák–magyar bank épületében. Tamás mélyen beszívta, megmártotta homlokát a tengerszemben, képzetek körül egy kis fenyőfaágat tört le, s megnyugodva távozott. Egyenesen Kiss professzorhoz sietett. Ez nemrég búcsúzott el egy másik vendégétől, Tamás anyjától, aki már korán reggel beállított hozzá, s majd' az egész napját nála töltötte. A tanárt a hosszú társas együttlét felizgatta s kimerítette; miután tapintatosan meggyőződött róla, hogy Tamás nem tud anyja ittjártáról, megkérte a

fiatalembert, hogy hagyja magára, s másnap délután jöjjön vissza; túl fáradt ma, hogysem foglalkozni tudna vendégével.

Tompáné reggel kilenc óra tájban csöngetett be hozzá beteglátogatóba; úgy tervezte, hogy legkésőbb délben hazaér, s kettőre megfőzi az ebédet. A három órára tervezett együttlét azonban a régi emlékek térképén több mint a duplájára nőtt meg; az asszony jól érezte magát, egy kicsit sírt, sokat nevetett, s délután négykor hazatelefonált az urának, hogy egy óra múlva otthon lesz, ágyban fekvő beteg barátjukat kellett egy kicsit elszórakoztatnia, ne várja meg az ebédvel. – Miféle ebédvel? – kérdezte az orvos mogorván. – Szent isten, hisz azt nekem kellett volna megfőznöm – kiáltotta Tompáné, beakasztotta a kagylót, s kezével búcsút intve a tanárnak, fejébe csapta a kalapját, s kiszaladt az ajtón. Kiss professzor utánanézett, egyet bölintott, majd visszafeküdt az ágyba.

Tompáné reggel, jövetelekor is ágyban találta a tanárt, azonban minden tiltakozása ellenére felkelt s felöltözött, mialatt az asszony a kis konyhában elkészítette reggelijét, s néhány gyors háziasszonyi mozdulattal kiszellőztette, rendbe tette a szobát. Érintetlen, napsugaras, vad tavaszi reggel áramlott be a nagy ablakokon, melyeket az asszony azonnal szélesre kitárt. A Duna csillogása egy perc alatt tisztára mosta a szoba megviselt, áporodott levegőjét, a Rózsadomb kiszívta belőle a cigarettafüstöt s a hamu keserűségét, az utca fiatal, vidám lármája kiszorította a falak közül az öregség s a magány krakogását. Amikor visszajött a szobába, a tanár ráncok közé temetett, mélyülő szemével hunyorogva nézett körül; amióta betegeskedett, csak tenyéryi széles rést engedélyezett a redőnyöknek, szeme elszokott a világosságtól. Hatalmas, tar koponyájáról most villogva verődött vissza a napfény.

- Tulajdonképp mi baja magának, János? – kérdezte az asszony.
- Vákuum – mondta a tanár egy idő múlva mellére hanyatló fejjel.
- S ezért nem tudott tegnap eljönni?
- Ezért – mondta a tanár.

Az asszony egy nagy csokor ibolyát szórt szét egy zöld cseréptálba, és az asztalra állította. – Hallja, János, velem ne zsémbeskedjen! – mondta jókedvűen. – Egyébként is mondok magának valamit, amitől rögtön talpra ugrik. Tamás meg akar házasodni.

A tanár egy karosszékből ült, melyet a kárpitos saját tervei alapján készített el; a hatalmas, dagadozó párnájú, jól rugózott alkotmány ülőkéje kissé hátrafelé lejtett, támlája pedig csak vállmagasságig ért, hogy a tanár nyakát hátrahajlítva ráfektethesse fejét, s cipője orra helyett az ablakon besugárzó magas eget szemlélhesse. Kitűnő bútordarab volt, a tanár sohasem használta. Ha öt perce benne ült, rendszerint megszemjázott, vagy valami más dolga akadt, s felállt.

– Ide üljön, Magda – mondta, miközben felkelt a karosszékből –, ez az egyetlen kényelmes szék az egész lakásban. Én utálok.

– Hallja, nem hallotta, hogy mit mondtam magának? – kiáltotta az asszony. – Tamás meg akar házasodni.

– Öregségemben megismertem az önsanyargatás örömét – mondta a tanár. – Szeretek kényelmetlenül ülni s rosszul feküdni, hogy idejében felkészüljek az örökkévalóság megpróbáltatásaira. Sajnos, még nem jutottam el annyira, hogy ne telne örömmöm abban... öhöm... hogy magát látom.

– Nem hallotta, hogy Tamás meg akar házasodni? – ismételte az asszony félig beszszankodva, félig nevetve. – Harmadszor mondom. Most az egyszer nem rólam van szó.

– Ugyan, hagyjon békén! – mondta a tanár gorombán. – Ne untassanak folyton ennek a tacsónak a hülyeségeivel!

– Hallja, a maga fia – mondta az asszony.

Kiss professzor feléje fordította bonyolult, keresztül-kasul futó zsírpárnákból s ráncokból szerkesztett nagy arcát, melynek központjában kissé belapított orra egy csecsemő naivításával meredt a szemlélőre. – Főlöleges emlékeztetnie – mondta mogorván. – De az embernek más dolga is van, mint hogy folyvást az utódai taknyos arcát törülgesse.

– Ezt komolyan mondja? – kérdezte az asszony.

– Ugyan kérem! – A tanár az ablakhoz ment, szórakozottan kitekintett rajta. – Ha rám akarta volna bízni Tamás nevelését, módja lett volna rá. Előbb kellett volna meggondolnia.

– Mi ütött ma magába, János? – mondta az asszony, s finom, mozgékony kis arca megdöbbenve meredt a tanárra, akinek az ablaknál álló magas, sötét alakja mintha el akarta volna állni a beáramló tavaszi boldogság útját. – Miért haragszik rám?

– Én magára nem tudok haragudni, Magda – mondta a tanár kisvártatva. – De felejteni sem tudok.

– Pedig ideje volna – mondta az asszony. – Öreg vagyok én már, János.

A tanár elsápadt. – Amikor Tamás megszületett, még nem volt öreg.

– Ahhoz öreg voltam – mondta az asszony –, hogy Károlytól elváljak, s új életet kezdjek magával.

– Ez sem igaz – mondta a tanár. – De belátom, semmi értelme nem lett volna a maga számára, hogy egy öregembert egy másik öregemberre cseréljen fel.

– Miért bánt? – kérdezte az asszony.

– Nem bántom – mondta a tanár. – Magának mindig s mindenben igaza van. A boldogság unalmas dolog, s nem emberhez méltó állapot.

– Maga tudja – mondta az asszony, s nagy fekete szeme könnybe lábadt –, hogy amikor Tamás megszületett, én magát jobb szerettem Károlynál.

– Azért maradt vele – mondta a tanár.

– Azért maradtam vele, amiért feleségül is öhozzá mentem, s nem magához – mondta az asszony.

– Tudom – mondta a tanár.

– Huszonkét éve tudja – mondta az asszony –, s mégsem bocsátja meg nekem.

– Mert az ember nem tud megbocsátani annak, akinek igaza van – mondta a tanár.

– Maga Károllyal jobban él, mint ahogy velem élt volna.

– Igen, János – mondta az asszony.

– Maga velem nem tudott volna megmaradni harminc évig.

– Nem, János – mondta az asszony. – De annak csak én lettem volna az oka.

– Mindegy – mondta a tanár. – Mindegy, hogy ki lett volna az oka. De a hibás mindenesetre én vagyok, mert többre törtem, mint amennyi megilletett. A boldogság titka nem az, hogy olyan eredményeket érjünk el, melyek kielégítik vágyainkat, hanem... öhöm... hogy vágyainkat leszállítsuk eredményeinkhez. Engem csak alacsony vágyak illettek volna meg.

– Hagyja abba, János! – mondta az asszony.

A tanár ránézett összevissza árkolt arcával. – Azért gyalázzam a napot, mert nem tudok vele cigarettára gyűjtani?

– Én Károly után ma is magát szeretem a legjobban a világon – mondta az asszony.

– Bocsásson meg, János! Nekem egy köznapi emberre volt szükségem.

A tanár még jobban elsápadt. Egyik kezével belekapaszkodott háta mögött az ab-

lakkilincsbe, a feje reszketni kezdett vízszintes irányban, mint a nagyon öreg embereké, akik már csak „nem”-et mondanak a világnak. – Hogy mert velem gyereket nemzeni? – kérdezte, s most már egész hatalmas teste remegett. – Hogy mert visszaélni azzal, hogy szerelmes voltam magába?

– Mit mond? – kiáltotta az asszony, s a könnyein keresztül egyszerre hangosan elnevette magát. Nevetése olyan lányosan ártatlan, olyan ellenállhatatlanul fiatal volt, hogy a szemérmertlenségnek még a fogalmát is kimosta magából, a gyanúját is elriasztotta magától. – Azt kérdezi, hogy hogy mertem magával gyereket nemzeni? Ezt komolyan kérdi, maga számár?

– S hogy mert apai érzelmekkel megterhelni – folytatta a tanár halottsápadtan –, de megfosztani az apai jogaimtól? Csak azért, mert a „köznapi ember” nem tudott magának gyereket csinálni?

– Nem azért!

A tanár hallgatott.

– Tudja, hogy nem azért! – ismételte az asszony.

– Hanem?

– Tudja azt maga.

A tanár újra hallgatott.

– Szerettem magát – mondta az asszony.

A tanár a kezével intett. – Hagyjuk! – mondta. – Nem szeretett. Sajnált, kárpótolni akart, mit tudom én, mi minden fordult meg az ostoba fejében. Gyereket is akart, s ha már Károlytól nem kaphatott, inkább tőlem, mint egy idegentől. Hagyjuk! Ha az inkvizíció elrendelte, hogy valakit irgalmasan, vérontás nélkül végezzenek ki, akkor az azt jelentette, hogy elevenen égessék meg. Ezt tette velem... irgalomból! Elevenen megégetett.

Az asszony a nagy karosszékekben ült, lábait maga alá húzva, egészen apróra összekuporodva, arcát két kezébe temetve, s feszülten gondolkodott. Az elmúlt két évtized alatt gyakran kaptak hajba a tanárral, de ez ennyire még sosem feledkezett meg férfigőgjéről és szemérmertességéről. A betegség tenné? A tenyere mögül rápislantott; az arcbőre szürke volt, lefogyott. Meg fog halni? Könnyes szemekkel figyelte ujjai közül.

– Az eszemmel mindig tudtam – mondta a tanár, hátát a Duna csillogásának támasztva –, hogy maga akármit tett s akármiért tette, mindig igaza volt. De ha az ész következetesen mindig az ember ellen fordul, akkor ez végül is fellázad ellene. Kétségbe vonom az értelem illetékességét. Azt hiszem... öhöm... templomba fogok járni.

– Micsoda? – mondta az asszony elámulva. – Templomba?

– Nincs már elég időm, hogy végére járjak kételyeimnek – mondta a tanár. – Azt fogom tenni, amit a gyöngeségem megkíván.

Az asszony hirtelen kigubózott macskamozdulatlanságából, s apró szája megremegett, nem lehetett tudni, még a sírástól-e vagy már a készülő nevetéstől. – Az ég áldja meg, János – kiáltotta –, hát nem vagyunk mi nevetésesek? Ha így elnézem magunkat! Maholnap ötvenéves vagyok, s maga még mindig szerelemről szónokol.

– Ebben is igaza van – mondta a tanár. – De egy idő óta fontosabbnak tartom a boldogságot az igazságnál. Magára sem leszek többé tekintettel.

– Mi történt magával, János? – kérdezte az asszony egyre jobban megdöbbenve. A tanár egy ideig hallgatott. Ide-oda járkált a szobában, s ha valamilyen kisebb bútordarab az útjába került, azt nem kerülte ki, hanem kezével vagy rendkívül hosszú lábával türelmetlenül félretolta; egy számoly az ajtóig repült, egy vékony lábú asztalka,

mely magasan meg volt rakva könyvekkel, felborult, s kőkorszakbeli porfelhőt bocsátott ki magából. Az asszony idegesen figyelte a szobaberendezés ellen vívott Don Quijote-i harcot.

– Hallja, verjen meg már inkább engem, s hagyja békén ezeket a szerencsétlen bútorokat, ha már nem tud meglenni testi erő kifejtés nélkül – kiáltotta végül is türelmét vesztve. – Húsz évvel ezelőtt lett volna ilyen harcias, akkor talán még lett volna valamilyen haszna. Üljön le, kérem, s viselkedjék méltóságteljesen, ahogy a korához illik.

A tanár leült az ágyra, az asszony háta mögé. – Mit mondott Tamásról az imént? – kérdezte, a lélegzete nehezen járt.

– Na végre! – mondta az asszony. – Tamás meg akar házasodni. Hallott már ilyet?

– Hallottam – mondta a tanár. – De nekem mi közöm hozzá? Beszélje meg Károllyal. Vagy az meg hozzád küldte?

– Miért küldött volna magához? – kérdezte az asszony csodálkozva.

– Azt hittem – mondta a tanár. – Azt hittem, hogy az apához küldte magát.

Az asszony elpirult. – Mit képzelsz a házasságunkról, János?

– Hogyan? – mondta a tanár. – Csak nem hiszi, hogy Károly még mindig nem tudja az igazat? Vagy olyan ostoba volna?

– Olyan okos – mondta az asszony. – Olyan bölcs, hogy hallgatni is tud, amikor kell. Ha az ember meg akar tartani egy asszonyt, akkor annak nem az az egyedüli módja, hogy asztalokat meg székeket borít fel.

– Nem az egyetlen – mondta a tanár. – Egy másik az, hogy megért. Én is mindig azt tartottam, hogy a legfőbb tudományos erény a megértésre való törekvés.

– Mi lelte magát, János? – mondta az asszony, s szemé újra könnybe lábadt. – Hagyja már abba! Ne gúnyolódjék! Károly akár tudja az igazat, akár nem, úgy szereti Tamást, mintha a saját fia volna.

– Tamás meg úgy gyűlöli, mintha a saját apja volna – mondta a tanár.

– Meg van maga veszve? – kiáltotta az asszony, s egy ugrással talpon termett. – Meg van maga veszve? Miért gyűlölné?

– Azért, mert maga szereti – mondta a tanár. – A természetnek vannak ilyen különös kanyarjai, amelyek elkerülik a maga ártatlan figyelmét. Ott áll bosszút a boldogságon, ahol a legkevésbé várják.

Miután az asszony alaposan kisírta magát, amitől a tanár is szemlátomást megkönnyebbült, lementek sétálni az alsó Duna-rakpartra, ahol délelőttönként a lipótvárosi ebttulajdonosok vagy ezeknek cselédei kutyáikat járatták meg. Az egyik Palatinus házzal szemben egy homokotró daru dolgozott, a vödörszállító lánc minden fordulónál rozsdásan csikorgott. A folyamfenékről felhozott finom fövény hatalmas dombokban emelkedett a rakpart szélén, tetejükön gyerekek játszadoztak a sűrűn szótt, arany napfény alatt, olykor egy ló vontatta kétkerekű kordé állt meg a dombok tövében, s elhordott egy-egy marékra való homokot a szakadatlanul növekvő hegyláncból. A közeli Margit híd felől szüntelenül áramlott a villamosok csengetése. A Dunának olyan erős vízszaga volt, hogy a bérházak ablakaiba kirakott virágcserepekből már kicsalogatta az első zöld hajtásokat.

Egy hajókürt szólt meg a Margitsziget túlsó oldalán, de a hajót magát még nem lehetett látni. A sziget még csak ritkásan sarjadzó, átlátszó lombjával egy serdülő ifjúra hasonlított, melynek arcán most serked az első szőr. A hajókürt búgott. Egy ablakban egy kis cselédlány piros asztalterítőt porolt, s vékony hangon énekelt mögötte.

– Zajos környék – mondta a tanár, akinek minduntalan lassitania kellett, hogy az

asszony apró cipőivel beérje 44-es lába nyomát. – Megfigyelte-e, Magda, hogy az a lárnamennyiség, melyet az ember bántatlanul el tud viselni, fordított arányban áll szellemi képességeivel?

– Maga egyre zsémbesebb lesz, János – mondta az asszony. – Igaz volna, hogy megöregedett?

– Lehet – mondta a tanár.

Az asszony nevetett. – Húsz évvel ezelőtt is itt sétáltunk, akkor nem panaszkodott a lárma.

– Akkor magával voltam elfoglalva – mondta a tanár. – De lehet, hogy a lárma is kisebb volt.

Az asszony csillogó szemmel körülnézett, nevetett. – Akkor ez a rész itt még alig volt beépítve, esténként, amikor itt sétáltunk, alig égett egy-két lámpa. De maga olyan nagy és erős volt, hogy sötétben sem féltem.

– Most kisebb vagyok?

– Igen – mondta az asszony. – Kisebb.

A tanár hallgatott.

– Nagyon boldog voltam akkor – mondta az asszony. – Különösen, amikor állapotos lettem.

– Maga mindig boldog – mondta a tanár.

– Igaz – mondta az asszony. – Most is boldog vagyok. Ez a sorsom.

Az ég felhőtlen tiszta volt, s a nap oly erősen sütött, hogy az asszony levetett kosztümkabátját s kalapját is a tanár mutatóujjára akasztotta. Olyan karcsú volt, s lépte olyan könnyű, egész testének játéka olyan sima és eleven, s nagy fekete haja hófehér nyaka fölött olyan egyértelműen ragyogó, hogy aki nem ismerte, messziről tizennyolc éves lánynak, közlről harmincéves asszonynak nézte volna. Oly édesen s vidáman, szívből jövő jókedvvel nevetett, hogy a rakparton a ritka járókelők utánafordultak. Belekarolt a tanárba, másik kezében kabátját lóbálta. Minden közelébe kerülő kutyának füttyentett. Szégyellte, de azért egyszer mégis megpróbálta, hogy fel bír-e futni a homokkotró egyik dombjára, a feléig fel is jutott. Cipője tele lett földdel, lehúzta, kirázta. Sokáig eljátszott egy fekete-barna foltos drótszőrű foxival, mely annyira megkedvelte a szagát és a keze érintését, hogy gazdája füttye, hívása ellenére sem tágitott mellőle; végül is pórásra kellett venni, hogy engedelmességre bírják.

– Miért nem tart maga is egy kutyát? – kérdezte a tanártól.

– Minek? – mondta az. – Hogy rosszat mondjon rólam a hátam mögött? – Amikor délután négy óra tájt, majdnem hétórai szakadatlan együttlét után elvált az asszonytól, nagyon fáradtnak érezte ugyan magát, de a szíve valamennyire megédesedett.

Magda hazaérve egyenesen bement az ura szobájába. – Egy fél óra alatt megvan az ebéd, ne haragudj! – mondta. – Nagyon szeretem Jánost, nagyon. De azért még most sem bántam meg, hogy hozzád mentem feleségül.

– Én sem – mondta az orvos.

Tamás másnap délután pontosan beállított a tanárhoz. Ez vendége tiszteletére már felkelt az ágyból, a redőnyöket is felhúzta.

– Üljön le, kedves barátom – mondta. – Ott a cukorkásdoboz a kis asztalon, tegye maga elé. Sajnálom, hogy tegnap hiába járt itt.

– Jobban van már, professzor úr? – kérdezte a diák.

- Nem rólam van szó – mondta a tanár. – Mivel lehetek szolgálatára?
- Mindenekelőtt egy felelettel tartozom professzor úrnak – mondta a diák.
- Ugyan?

Tamás nagy, lapos, szókimondó arca máris elvörösödött. – Professzor úr meghagyta, gondolkodjam el rajta, hogy miért... miért nem szeretem az apámat.

– Csak arra kértem, gondolkodjék el rajta – mondta a tanár. – Arra nem, hogy referáljon az eredményről. Áttérhet jövetelének másik céljára, ha ugyan van ilyen.

A tanár, mint rendesen, íróállványa mögött állt, két nagy fehér keze megkapaszkodott a kiterjesztett szárnyú sas két nagy körmös lábában. A lenyugvó nap, mely halkuló rózsaszín fényével betöltötte az egész nagy szobát, s minden útjába eső tárgyat bepermetezett közömbös, véres szelidségével, a professzor nagy sima koponyáján egy kis csillogó fényjátékot gyűjtött: megtekintette magát az elmúlás tükreben. A nagy, tagolt arc azonban mintha szándékosan visszautasítana minden fényt, a szoba belseje felé fordult.

– Nos, kedves barátom – mondta Kiss professzor –, ha látogatásának nincs határozott célja, akkor mondja el, mi újság a nagyvilágban. Igaz volna-e az a hír, hogy az emberiséget ezután már nem a gonoszság, hanem az értelem fogja irányítani a cselekedeteiben?

– Miért gúnyolódik velem, professzor úr? – mondta a fiatalember sértődötten. – Én sohasem az emberek gyakorlati tisztességében bíztam, hanem csak a tisztességre való hajlamukban. Nagy különbség!

– Csak tréfáltam – mondta a tanár, szeliden rámosolyogva a fiatalemberre.

Ez azonnal megnyugodott. – Tudom – mondta. – De én mindig beugrok professzor úrnak, s ezután is mindig be fogok ugrani. Van azonban egy másik hírem!

– Éspedig? – mondta a tanár, egy újabb szelíd biztató mosollyal bátorítva fiát.

– Meg akarok házasodni.

– Ejnye – mondta a tanár. – Szülei már tudják?

A fiatalember a fejét rázta.

– Édesanyja sem?

– Ő sem – mondta Tamás.

– Nem is sejti?

– Nem – mondta Tamás.

A tanár egyet horkantott. – No lám – mondta őszinte csodálkozással. – Még csak nem is sejti? Gondolhattam volna.

Miután a fiatalember részletesen, de minden érzelmi aláfestéstől szigorúan tartózkodva közölte a tanárral Elza nevét, foglalkozását, családi adatait és megismerkedésük körülményeit, továbbá a lánynak azt a kívánságát, hogy eljegyzésüket egyelőre még titokban tartsák, legalábbis addig, amíg Tamás valami kenyérkeresetre nem tesz szert, az öregember hirtelen hátat fordított, s szemlátomást mély gondolatokba merülve kitékintett az ablakon. Tamás a professzor hátának előadta azt a kérését, hogy igyekezék számára valamilyen állást szerezni, egyelőre nem is annyira házassága megalapozására, mint a Nagymező utcai otthon fenntartása végett. A tanár e szavak hallatára szokatlan gyorsasággal visszafordult a szoba felé. – Apjának pénzre van szüksége? – kérdezte.

– Szüksége van a keresetemre – mondta Tamás –, mert szegedi házát köztulajdonba vették, és bankkövetelését zárolták, hadikölcsöneit pedig nem tudja értékesíteni.

– Teljesen kifogytak a pénzből? – kérdezte a tanár.

– Azt hiszem, igen – mondta Tamás. – Amit a bankból havonta kapunk, az nem fedezi a háztartás szükségleteit.

– Édesanyja... öhöm... szükségét szenved? – kérdezte a tanár.

– Nem tudom, hogy tetszik érteni – mondta a diák. – Cselédet nem tartunk, édesanyám maga látja el a háztartást, s azt esszük, amit az élelmiszerjegyekre kapunk. Gondjai inkább édesapámnak vannak, mert ő nehezkesebb természetű.

– Úgy, nehezkesebb? – ismételte a tanár. – Pesszimista, ugye, ahogy ránk, öregekre mondani szokták?

– Nem tudom, hogy a kifejezés egyenértékű-e – mondta a diák. – Miska bácsiban nyomát sem látom a pesszimizmusnak. Professzor úr is inkább csak borongós kedélyű, de nem pesszimista.

– Mi volna hát a pesszimizmus, kedves barátom? – kérdezte a tanár.

– Orvosi láttelel a pesszimistáról – mondta a diák. – Az anyagcsere pangásának egyik tünete.

A tanár a fiatalember mögé lépett, s hatalmas tenyerével gyöngéden megsimogatta fejét. – Jól van, kedves barátom – mondta. – Úgy látom, a velem való hosszas érintkezés még nem tett komolyabb kárt magában, bár haszna sem igen volt belőle...

– De professzor úr – kiáltotta a diák elvörösödve –, én annyit köszönhetek önnek...

– Hagyjuk! – mondta a tanár. – Mindenesetre megismételtem azt a múltkori beszélgetésünkben elejtett tanácsot, hogy igyekezzék fiatalabb barátokra is szert tenni. Amit én magának mondani tudok, annak legfőljebb a... öhöm... a szakmájában veheti némi hasznát, az életében, úgy látom, semmit. S ez alighanem jól is van így. Hogy is mondja Pollák barátunk: quisquis suos patimur.

A diák hallgatott. A tanár látta, hogy a szeme könnybe lábad, de úgy tett, mintha nem vette volna észre. – Az öregekkel az a baj – mondta szárazon –, hogy túlságos sokat akadékoskodnak, sokat tanácskoznak, mindenre van ellenvetésük, keveset kockáztatnak, s félsikerekkel is megelégszenek. Ez a tudományban nem árthat, mert amit ott egy ember esetleg elmulaszt, azt a másik a kezébe veszi és folytatja. De az életben, melyből csak egy példány áll rendelkezésünkre, esetleg helyrehozhatatlan károkat okozhat egy hamis tanács követése.

– Professzor úr nem adhat nekem olyan rossz tanácsot – mondta a diák –, hogy annak legalább a fele ne volna jó.

– Micsoda beszéd ez! – kiáltott a tanár szokatlan élénkséggel.

A diák észrevette, hogy egész eddigi beszélgetésük alatt Kiss professzor egyszer sem horgasztotta le fejét mellére, amit nyilvánvalóan valamilyen nagyobb benső izgalomnak a jeladásaként kellett értelmezni; arcbőre is fakó volt, könnyzacskói dagadtabbak, ráncai árnyékosabbak; szemlátomást valamilyen lelki vagy testi betegség emésztette. Tamásnak úgy fáj a szíve, hogy gondolkodás nélkül tíz évet adott volna az életéből, ha szeretett öreg barátjába ojthatja.

– Micsoda beszéd ez! – kiáltotta a tanár. – Vegyen ebből a cukorkából, kérem! A tudományos diszciplinának egyik első szabálya, hogy: gyanús minden, amit az elme különös örömmel fogad, mert rendszerint egy előzetes feltevését igazolja. S minthogy belőlem a szenvedélyek amúgy is már rég kiégtek, tehát kiváltképp hajlamos vagyok a tudományos szkepticizmusra. Az ilyen ember szava méreg lehet az életben egy fiatal lélek számára.

– Ne féltsen engem, professzor úr! – mondta a diák. – Nekem épp arra van szükségem, amit professzor úrtól kapok.

– Vegyen abból a cukorkából! – mondta a tanár. – Csak nem tartja magát mégis rajongónak?

– Nem tartom magam annak – mondta a diák.

A tanár leült az asztalhoz szemben a fiatalemberrel, kellő távolságra tolva székét, hogy kedvére váltogathassa egymáson átvetett hosszú lábait. – A tudományban a képzelet – mondta – egy-egy ritka kivételtől eltekintve a legnagyobb ellensége az értelemnek, tehát nemhogy szárnyakat volna szabad neki adni, hanem ellenkezőleg, nehéz súlyokkal kell teleaggatni. Az ilyen megterhelt képzeletnek a szava méreg lehet az életben egy fiatal lélek számára. A legnagyobb tartózkodással fogadja, kedves barátom, ilyenemű tanácsaimat.

– Vállalom a kockázatot, professzor úr – mondta Tamás.

A tanár váratlanul elnevette magát. – Mit tehetne egyebet? Elvégre... öhöm... apja vagyok az apja helyett is, ha szabad magamnak ezzel hizelegnem.

– Én professzor urat talán a kelleténél is jobb szeretem – mondta a fiatalember egy idő múlva fülíg pirulva. – S professzor úr tudja, hogy ez a ragaszkodásom nem mai keletű. Már kisfiú koromban is példaképemnek tekintettem.

– Elég rosszul tette – mondta a tanár. – Hagyjuk! Mindenesetre állapodjunk meg abban, hogy lényeges dolgokban semmilyen beleszólást se engedélyezzen nekem, bármilyen ékesszólóan fejteném is ki érveimet. Pascal szerint a szívnek megvannak a maga érvei, melyeket a fej nem érthet meg. Hát hogy is állunk azzal a kislánnyal?

– Kicsinek épp nem kicsi – mondta a diák mosolyogva. – Majdnem akkora, mint én.

– Különös – mondta a professzor elgondolkodva.

– Miért különös? – kérdezte a diák meglepődve.

– Semmi – mondta a tanár. – Másutt járt az eszem. Feltételezem, hogy mint tudóshoz illik, választásánál megőrizte elméje világosságát és józanságát.

– Elza a legkitűnőbb nő, akivel életemben találkoztam – mondta a fiatalember lelkesedéstől reszkető hangon.

– Bizonyára... bizonyára – mondta a tanár. – Persze maga tisztában van vele, kedves barátom, hogy mint ahogy a gondolat nem lehet el a vágy szenvedélye nélkül, a vágyból sem szabad hiányoznia a gondolat világosságának.

A fiatalember hallgatott. – Lehet, hogy még nem ellenőriztem választásomat minden oldalról – mondta kisvártatva –, de amit eddig megtudtam Elza jelleméről, az máris minden várakozásomat felülmúlja.

– Örülök neki – mondta a tanár. – Azt nem kérdem, hogy vagyonos családból való-e, mert hisz annak pillanatnyilag amúgy sincs jelentősége. Azt sem, hogy van-e műveltsége. De vajon humora van-e?

– Az nincs – mondta Tamás.

– Szeret nevetni?

– Inkább csak mosolyog – mondta Tamás.

A tanár mellére ejtette fejét. – Úgy-úgy – mondta. – A mosoly az értelmén átszűrte nevetés. Bizonyára nagyon értelmes?

– Igen – mondta a fiatalember. – S főképp egyenes és tisztességes, ami nekem mindennél fontosabb.

– Sose hazudik?

– Sose – mondta a diák.

A tanár behunyta a szemét, szemhéja vörös és dagadt volt, mintha átvirrasztotta volna az éjszakát. – Felbecsülhetetlen – mondta. – Remélem, kedves barátom, még gondolkodik egy ideig, mielőtt az anyakönyvvezető elé viszi.

– Nem értem professzor urat – mondta a diák hirtelen elsápadva. – Egyelőre persze nem házasodhatunk össze, mert még nincs keresetem, s ha lesz, azzal egyelőre a szüleimet kell segítenem. De egyébként...

– Egyébként is ráér még a házassággal – mondta a tanár. – Úgy tudom, huszonkét éves, minek sietni annyira? Láska, én már hatvan-egynéhány vagyok, s még mindig nem szántam rá magamat. A házasulásban is az a fontos, ami a háborúban; időt kell nyerni.

Tamás megdöbbenve nézett az öreg arcra, de ez ezúttal oly szeretetre méltón, ráncokban annyi mosolygó szelidséggel és jóssággal nézett rá, hogy a gúnyolódásnak nyomát sem lehetett benne felfedezni. A fiatalember elhatározta, hogy mihelyt lehet, bemutatja neki menyasszonyát; lehetetlen, hogy Elza azonnal le ne vegye lábáról az öreg tudóst. Elképzelte a lány győzedelmes derűs, nyugodt, megható mosolyát, amint az óriási karosszékben, mint egy fejedelmi trónuson ülve szemének kék sugárzását ráereszti az elkápráztatott öregemberre, s szíve már előre dagadozott az örömtől s a büszkeségtől, kezében már érezni vélte a bölcsesség gratuláló kézszorítását. Elza olyan megvesztegetőn, majdnem férfiasan nyílt és őszinte, hogy még a tudományos szkepticizmus is porrá hull szét lábai előtt. A fiatalember önelégülten elmosolyodott, majd egy ravasz-kás tekintetet vetett a tanárra: észrevette, hogy ez helyet cseréltet egymáson átvett hosszú lábával. Mindjárt meg fog szólalni, gondolta, s rögtön előzékenyen feléje hajolt.

– Azért mégiscsak irigylem a fiatalságáért, kedves barátom – mondta a tanár, s az arca megint csupa szelidség és szeretet volt. – Sajnos még ma is gyakran esem abba a hibába, hogy megvetem a fiatalokat, mert tapasztalatok híján önhietségükre hallgatnak, nincs kísérleti anyaguk, tehát nincs megbízható ítéletük, mindent, ami új, többre becsülnék mindennél, ami régi, nagyobbabba markolnak, mint amennyit meg tudnak fogni, többet mozognak, mint amennyit ülnek, s nem keresik meg a legalkalmasabb módszereket, eszközöket és lépcsőfokokat, melyek a kitűzött célokhoz vezetnek. Nem veszem eléggé tekintetbe, hogy milyen nyomorultak volnánk, ha a természet nem tesz bennünket egy kissé léhává. A gondolkodás nem természetes szükséglete az embernek, sőt alighanem a legrövidebb út a boldogtalanság felé.

A diákot csak jóval később, hazafelé menet, az utcán fogta el némi kétség, vajon Kiss professzornak a fiatalságról mondott önbírálatában nem volt-e egy késhegynyi kétértelműség és rejtett gúny, mellyel az ő házasulási terveit s közvetve menyasszonya személyét szóta be. Meghökkenve forgatta ezt a gondolatot, majd messzire elvetette magától; a tanár a legtisztább, legszeretőbb barát volt, figyelmeztette, óvta, igyekezett őt az általa helyesnek vélt útra terelni, de sohasem gúnyolta ki. Amit a léhaságról tréfaképp mondott, azt semmi esetre sem szánhatta tanácsnak. Mindazonáltal Tamást annyira felháborította s felizgatta saját rosszhiszeműsége, hogy ha Kiss professzor nem lett volna beteg, visszafordul, és megszokott nyíltszívűségével feltárja előtte gonosz kétegyeit; de sajnos együttlétüket ismét váratlanul félbeszakította a tanárnak egy hirtelen támadt erős rosszulléte, amely a jól indult beszélgetést idő előtt lezárta.

A professzor megtántorodott s összeesett, néhány percre elvesztette eszméletét. A diák felmosta, majd levetkőztette s ágyba fektette; orvosért is akart telefonálni, de azt a tanár nem engedte meg. Beszélni most sem nagyon beszélt, csak néhány ritka, fáradt kézmozdulattal jelezte kívánságait. Vetkőztetés közben türelmes volt, mint egy magával tehetetlen, nagybeteg gyermek, bocsánatkérő, megadó mosollyal fogadta Tamás gondoskodását. A fiatalembernek ismét feltűnt, hogy a beteg egy percre sem veszi le

róla szemét; mialatt ide-oda járt a szobában, cigarettát, hamutálcát, gyufát, egyebet készíteni az ágy mellé, állandóan magán érezte a tanár lassan forgó szemgolyóinak tekintetét. Azt az ajánlatát azonban, hogy nála tölti az éjszakát, egy türelmetlen, majdnem haragos kézmozdulattal visszautasította. Mielőtt Tamás elment, még papírt és ceruzát kért az ágyába, s egy kemény fedelű könyvet, támasztéknak az íráshoz, ezeket lassan elrendezte maga mellé, a paplanra. Nagyon fáradtnak, kimerültnek látszott. – Isten áldjon meg, fiam – mondta, amikor a diák kiment az ajtón.

*

A Tanácsköztársaság új pénzt bocsátott ki, fehér papírra nyomtatott 25 és 200 koronásokat. Törvényes fizetőeszköz lévén, minden legális adásvételt le lehetett vele bonyolítani, de sem a feketepiacon, sem vidéken a parasztok nem fogadták el; aki tehát gerstlin, kukoricakenyéren, napraforgóolajon kívül mást is akart enni, annak a régi zöld vagy kék tíz- és húszkoronásokkal kellett fizetnie. Elza felajánlotta Tamásnak, hogy a Pénzügyi Központban egy pénztáros ismerősével becserélteti Tompáék fehér pénzét, melyet a banktól kaptak, ugyanannyi névértékű kék pénzre; csak természetes, hogy a fiatalember az ajánlatot a legnagyobb határozottsággal visszautasította. Néhány nappal később anyja panaszkodott, hogy nem lévén kék pénze – semmiféle élelmiszert nem tud szerezni. Húst, zsírt, vaját, burgonyát akkor már hetek óta nem láttak, a kukoricakenyértől pedig s a friss élelmiszerek hiányától az orvos testén fájdalmas, fekete kelések keletkeztek, amelyek miatt néha több napra ágyba kényszerült.

– Erzszi bezzeg fehér búzakenyeret eszik – mondta az asszony sóhajtva. Tamás lesütötte a szemét.

– Édesanyám – mondta egy idő múlva –, nem hallgathatom el... a tisztesség megköveteli, hogy megmondjam... nekem egy ismerősöm révén módomban volna kék pénzt szerezni. De bárhogy fáj is a szívem édesapámért, nem teszem meg, mert nem akarok jogtalan előnyökhöz jutni s ezzel a közösséget megkárosítani.

Az anya hosszan nézett fiára, majd egy nagyot sóhajtott, és szótlánul kiment az ebédlőből.

Erzszi még a cselédszobában lakott, de már mint albérlő; Tompáék szolgálatából kilépett, s egy textilgyárban dolgozott, kislányát pedig a Tanácsköztársaság egy svábhegyi gyermeküdülőjében helyezte el. Azon a vasárnapon, amikor Tompáné kinyitotta szekrényét, s kirakta a cselédszoba padlójára az ott talált ellopott holmit, Erzszi későn ért haza kimenőjéről, már este tíz óra felé járt az idő, amikor bekopogott asszonyához, karjában a gondosan összehajtogatott nagy nyaláb fehérneművel, amelyet szótlánul letett az asztalra (Tompáné mosolygó figyelmét nem kerülte el, hogy egy kis csipke zsebkendője, melyet, úgy látszik, a menyecske különösen megkedvelt, hiányzott a visszaszolgáltató holmiból). Abban állapotok volt meg, hogy Erzszi, amíg nem talál új helyet magának s kislányának, megmarad a szolgálatban; a proletárdiktatúra kikiáltása után azonban Tompáéknak már nem volt módjuk cselédet tartani, az asszony tehát annak rendje s módja szerint felmondott Erzsinek, egyben felajánlva neki, hogy amíg nem talál másik lakást, maradjon meg a szobájában. Erzszi megköszönte a nagysága iránta tanúsított jóságát, kezet csókolt neki, s egy hét múlva a lakáshivatalban kiigényelte a szobát.

– Jól van, fiam, igaza van – mondta az asszony –, de azért szólhatott volna, hogy legalább tudjak róla. Az a két ember a lakáshivatalból halálra ijesztett. Az uram ágyban feküdt, én a fürdőszobában voltam, s olyan felháborodott arccal nyitottak rám, mintha

a Tanácsköztársaság törvényben megtiltotta volna hétköznapiakon a fürdőkád használatát.

Egyébként ritkán találkoztak össze, többnyire csak este, amikor az asszony vacsorát főzött, s Erzsí már hazajött az üzemből; Tamás ilyenkor a konyhának még a környékét is elkerülte. Bár csak önmagára neheztelt minden tévedéséért, de azért ha nagy ritkán megpillantotta Erzsí halovány, kancsal tekintetű madonnaarcocskáját, a szája rögtön megkeseredett, s ha csak egy pillanatra is, emberbaráti érzései megfakultak.

Néhány nappal a lakáshivatal tisztviselőinek látogatása után az orvos hivatalos értesítést kapott, melyben közölték vele, hogy lakásának három szobáját lefoglalták egy kéttágú és egy háromtagú család részére „a mellékhelyiségek közös használati jogával”. A rendelón s a városzobán kívül a családnak így mindössze egy szobája maradt lakásra. Jogtalan intézkedés volt, melyet az illetékes hatóságok felszólalás esetén nyilván hatálytalanítottak, illetve módosítottak volna, de a végzéssel szinte egyidejűleg, alig néhány órával kézbesítése után megérkezett a két beutalt család is, bútorok nélkül, néhány bőrönddel s batyuval kezükben, s behurcolkodott az ebédlőbe, a szalonba s az asszony szobájába. Az öreg orvost az egymást követő viszontagságok annyira felizgatták, hogy az új lakók megérkezésének hírére összeesett, s ágyba kellett fektetni; régebbi gyomorfekélye a rossz táplálkozás következtében nemrég kiújult, s most az újabb izgalmak hatására bevérzett.

Tamás az egyik új lakó, egy rokonszenves külsejű s modorú fiatal nyomdász segítségével beszállította anyja ágyát az orvos szobája melletti rendelőbe, később ruháit, egyéb személyes holmiját is áthozták, a többi bútor ott maradt. Az új lakók nem sokra mentek velük; fölös ágy nem volt a lakásban, bergère-ekben, puffokon s román stílusú, faragott ebédlőasztalokon pedig nemigen lehetett aludni. Tamás s az anyja egy-egy sor matracot adott a saját ágyából új lakótársaiknak.

De még alig ült el a költözködés porfelhője, a balsorsú család egy újabb örvény sodrába került. A lakásban detektívek jelentek meg, házkutatást tartottak, s az orvos íróasztalában huszonöt darab húszkoronás aranyat találtak. A tanácskormány rövid idővel hatalomra jutása után elrendelte, hogy minden aranyat, ezüstöt s ékszert be kell szolgáltatni, a huszonöt arany elrejtése a forradalmi szigor áttételén gazdasági bűncselekményből politikai bűncselekménnyé minősült át. Tompa dr.-t betegsége dacára letartóztatták, s a Markó utcai fogházba szállították. Felesége ékszereit azonban a detektívek nem találták meg; az asszony szokott szelességével ékszeres dobozát a benne lévő néhány gyűrűvel, brossal, csattal, fülbevalóval s nem nagy értékű arany karkötővel szobájában, fésülködőasztala egyik nyitott fiókjában felejtette, a rendőrségi nyomozóknak pedig természetesen eszükbe sem jutott, hogy a betelepített új lakó szobáiban vizslassanak. Tamás a házkutatás idején nem volt odahaza.

Az újabb nagy gond elnyelte az elrekvirált szobák kisebb gondját, az asszonynak, Tamásnak most minden lehető el kellett követnie, hogy az orvost kiszabadítsák, a lakás felszabadítása tizedrangú kérdéssé sülyedt. Tompáné attól a pillanattól kezdve, hogy a detektívek elvitték az urát, mintha teljesen megváltozott volna: a lepkekönnyű, sirásra, nevetésre mindig kész, lebegő teremtésből olyan ellenállhatatlan, célratörő szenvedély bontakozott ki, amelyet semmilyen akadály nem bírt megállítani. Dr. Tompát tíz órakor vitték el a detektívek. Még jóformán be sem csapódott mögöttük az ajtó, az asszony már a telefontól ült, s felhívta Kiss professzort. – Ne menjen el hazulról, egy fél óra vagy egy óra múlva ott vagyok magánál – s letette a kagylót.

Dr. Pollák lakása nem felelt, a szerkesztőségben semmilyen felvilágosítást nem tudtak adni hollétéről. Egy dr. Keményffy Imre nevű régi ismerősét, akiről véletlenül

tudta, hogy tagja s egy ideig ügyésze volt a szociáldemokrata pártnak, az Igazságügyi Népbiztosságnál sikerült felhajszolnia, népbiztoshelyettes volt; déli egy órára kért s kapott tőle kihallgatást. Egy másik ismerősüket, egy Maczner János nevű öreg ügyvédet délután három órára kérte a lakására. Fél tizenkettőkor már becsöngetett Kiss professzorhoz. Ott-tartózkodása alatt negyedóránként felhívta a *Pester Lloyd* szerkesztőségét, de Pollákot csak éjfélután érte el végül is a lakásán.

– Mindenekelőtt arra kérem, Magda – mondta a tanár, miután meghallgatta a híradást –, arra kérem, hogy egyelőre ne olvassa el azt a levelet, melyet tegnap írtam magának, s melyet nyilván a mai nap folyamán fog megkapni. Ezt különös nyomatékkal kérem. Ezek után rátérhetünk a tárgyra.

– Próbáljon határozottan s gyorsan gondolkodni, János, maga szerint mi a teendő?

– Nem tudok sem gyorsabban, sem határozottabban gondolkodni, mint ahogy megszoktam hatvan-egynéhány év alatt – mondta a tanár. – Elsősorban arra kérem, hogy bizzék meg bennem. Amit emberileg meg lehet tenni, azt meg fogom tenni, ugyanolyan... öhöm... hűséggel és odaadással, mintha magáról volna szó, és nem... és nem a férjéről.

– Tudom, János – mondta Magda. – Erről kár beszélni. Tehát?

A tanár nagyon sápadt volt. – Azt hiszem, elsősorban azt kellene kideríteni, ha lehetséges, hogy ki a feljelentő. Nem közömbös, hogy egy névtelen, súlytalan feljelentés történt-e vagy pedig valamilyen politikailag számottevő személy áll-e a háttérben.

– Károlynak nincs ellensége a kommunisták közt – mondta az asszony. – Amint tudja, sohasem politizált. De sok szegény sorsú betege volt, akiktől nem fogadott el pénzt. Tavaly télen egy ember járt hozzá kezelésre, aki mindig csak este, a sötétség beállta után jött, s mint később kiderült, hamis nevet és címet mondott be. Azt hiszem, az kommunista lehetett, vagy szökött katona, vagy valami ilyesféle. Nem tudom, ki jelenthetett fel bennünket.

– Kire gyanakszik? – kérdezte a tanár.

– Nem tudom – mondta az asszony.

– A cselédjükre, akinek felmondtak?

– Az nem tehette – mondta az asszony. – Mi nem jelentettük fel lopásért, pedig évek óta dézmált bennünket, s tetten értem. A kislányát is mi tartottuk, amíg módunkban volt. Nálunk laktak azután is, hogy már nem dolgozott ránk.

– Helyes – mondta a tanár. – Ez volna tehát az egyik nyom. Nem lehet büntetlenül ajándékozni, kedves barátnőm, az emberi lélek előbb-utóbb bosszút áll minden hitelezőjén. Kire gyanakszik még?

– Nem tudom, János – mondta az asszony, ködös szemmel bámulva maga elé. – Ha magának igaza volna, akkor senkit sem szabad szeretni.

– Önzetlenül nem is – mondta a tanár. – Lássuk tovább! A házmesterük? Valamelyik szomszédjuk? Ne az én rosszkedvű, lélektani bölcsességeimből induljon ki, hanem a saját okos, földhözragadt asszonyi eszével nézzen körül! Kit haragított magukra?

Az asszony a fejét rázta. – Senkit.

– Ezer embert – mondta a tanár. – Csak maga nem tud róla. Azt se felejtse el, hogy a feljelentőnek bizonyára valamilyen részesedés jut a lefoglalt értékekből. Ki tudott az elrejtett aranyakról?

– Még én sem – mondta az asszony.

A tanár hirtelen felkelt a helyéről, teljes hosszában kiegyenesedett, nagy fehér kezeit a kéken kidagadó visszerekkel az asztallapra nyomta. De csak néhány pillanatig maradt állva: mintha lába nem bírná el indulatainak a súlyát, lomhán visszaereszkedett

a székre, feje ismét mellére hanyatlott. – Tamás bizonyára tudott róluk – mondta. – Károlynak anyagi természetű ügyekben nagyobb bizalma volt benne, mint magában. Kénytelen vagyok tudományos gondossággal minden lehetőséget megvizsgálni.

Az asszony tágra nyílt, rémült szemekkel bámult rá.

– Micsoda lehetőséget? – kérdezte egy idő múlva, mind a két apró kezét a szívére szorítva.

– Tamás nem szereti az apját – mondta a tanár.

– Meg van maga örülve? – mondta az asszony.

– Tamás nem szereti az apját – mondta a tanár még egyszer. – A múltkor már beszéltünk erről.

– Meg van maga örülve? – mondta az asszony.

– Nem vagyok megörülve – mondta a tanár.

Az asszonynak könnybe lábadt a szeme, először, amióta az urát letartóztatták.

– Tamás nem szereti az apját – mondta a tanár harmadszor. – Tamás azt szereti, amit az ostoba fejével igazságnak, tisztességnek nevez. Ez a rögeszméje szerencsére valószínűtlenné teszi, hogy ő jelentette volna fel alattomban a saját apját. Másfelől azt is tekintetbe kell vennünk, hogy nem ismeri még önmagát.

Az asszony kiszedte táskájából zsebkendőjét, megtörülte a szemét.

– Nem tudja még, hogy milyen indulatok laknak benne – mondta a tanár. – Nem, nem tudja. No mindegy! Maradjunk abban, hogy valószínűleg a maguk volt cselédje tette meg a feljelentést, s ebben az esetben talán könnyebben el lehet simítani a dolgot. Sorra fogom járni mindazokat az ismerőseimet, akik hasznunkra tudnak lenni. Elsősorban azt kell elérni, hogy maga mielőbb beszélhessen Károlyval, másodsorban, hogy azonnal kórházba szállítsák onnét, ahol most van. Mert egyelőre még azt sem tudjuk, hova vitték.

Miután megbeszélték, hogy hol, mikor érhetik el egymást telefonon, hogy kölcsönösen beszámolhassanak arról, amit végeztek, illetve megállapodhassanak a következő találkában...

DÉRY TIBOR LEVELE AZ S. FISCHER KIADÓNAK

Szegzárdy-Csengery Klára fordítása

Budapest, 1962. április 10.

...Mint tudják, gyatra a memóriám, nem szívesen fogad be dátumokat, s amilyen gyorsan csak lehet, igyekszik megszabadulni tőlük. Ha nem őriztem volna meg levelezésem egy részét, ma aligha tudnám, hol és hogyan töltöttem az életemet. Olyan körülmény ez, mely szerencsésen megkíméli környezetemet attól, hogy eggyel több rosszkedvű